

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАХИСТУ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Ю. І. Данько, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет
Н. Д. Зайналова, здобувач

Висвітлено принципи соціальної відповідальності в контексті соціально-економічного захисту аграрного виробництва, доведено доцільність їх реалізації у площину економічного потенціалу підприємств аграрного виробництва, що позначиться на нарощенні конкурентоспроможності внаслідок підвищення вартості нематеріальних активів підприємств аграрного виробництва на світових ринках, підвищенні інвестиційної привабливості на регіональному рівні, підвищенні якості та сертифікації продукції аграрного виробництва, зміцненні ділової репутації, створенні вітчизняних брендів, напруженні іміджу і, як наслідок, зниження соціальної напруги, мінімізації соціальних конфліктів та максимізації ринкової вартості аграрного бізнесу

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, соціальні фактори, конкурентоспроможність, суб'єкти агробізнесу, соціальний захист

Постановка проблеми: Сьогодні теоретична, методична та практична площина наукових знань накопичила значний досвід у сфері забезпечення економічної складової системи суспільних відносин на різних рівнях інституційного управління господарськими процесами. Центральне місце в системі таких досліджень займає економічна безпека господарюючих суб'єктів, в тому числі, в спектрі її соціальної складової. Цікавими з точки зору методології є наукові погляди Л. Диканя і І. Л. Назаренка, які соціальну складову економічної безпеки підприємства аналізують через призму оцінки ризиків і можливостей запобігання банкрутству господарюючих суб'єктів. [1]. Головними критеріями соціальної безпеки як елементу економічної безпеки підприємства вчені відзначають можливості трудового і інтелектуального потенціалу генерувати прибуток підприємству, нарощування абсолютної і відносної маси якого виступає ключовим захисним механізмом від вірогідності банкрутства. Методичний базис сукупності показників, які дають змогу оцінити досягнутий рівень соціальної безпеки, представлений наступними: окупність витрат на соціальні програми розвитку персоналу; рівень рентабельності людського капіталу; частка доходів, яка генерується інтелектуальним потенціалом; рівень трудової дисципліни; обсяг і вартість інтелектуального потенціалу [2.]. Проте знов, методичний каркас зосереджений у сфері забезпечення та використання персоналу підприємств, системи можливих внутрішніх кадрових ризиків і не враховує динамічних факторів і перманентних загроз зовнішнього оточення господарюючих суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Проблемами соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу в системі соціально-економічного захисту їх конкурентоспроможності займалися так вчені В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк, Малік М.Й., Лупенко Ю.О., Гришова І.Ю., Гнатєва Т.М., Красноруцький О.О., Митяй О.В., Назаренко І.Л., Паянюк Т.П., Язлюк Б.О. [1-19]

Метою дослідження є визначення соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу в системі соціально-економічного захисту їх конкурентоспроможності

Виклад основного матеріалу: Як елемент економічної безпеки соціальну безпеку розглядають [3], що в коло чинників економічної захищеності підприємства поставили індикатори високого рівня якості життя персоналу, зокрема, розмір заробітної плати, діючу систему стимулювання праці, умови охорони праці та можливості кар'єрного зростання [3]. Аналогічні погляди висловлює й група інших науковців, які соціальні функції і зобов'язання з боку бізнесу досліджують як елемент не тільки економічної, але фінансової безпеки підприємства і акцентують свою увагу на реальних та потенційних ризиках діяльності, зокрема, базовим постає ризик низького рівня кваліфікації персоналу, виконання управлінських функцій, реалізації фінансової стратегії розвитку підприємства [4.]. Частково погоджуючись з такими результатами, вважаємо що сфера соціальної відповідальності бізнесу не обмежується програмами, пов'язаними з підвищенням рівня доходів персоналу чи ступеня професійності при виконанні функціональних обов'язків працівниками підприємств. Найбільш очікуваний та прогнозований ефект прояву активізації механізмів соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу спостерігається у підвищенні конкурентоспроможності підприємств за рахунок багатьох факторів. Структурно, категорія «соціальна відповідальність бізнесу» є більш місткою та багатофункціональною ніж «соціальна безпека», оскільки окрім власне, забезпечення відповідного рівня соціальної безпеки персоналу компанії, соціальна відповідальність бізнесу виконує широке коло завдань, як стосуються як мікро-, так і макрооточення розвитку господарюючого суб'єкта. Представлені наукові концепції зі складу всіх елементів соціальної відповідальності бізнесу розглядають тільки внутрішню сферу можливих загроз і викликів стабільному розвитку підприємства, пов'язану із

використанням персоналу компаній, що є лише частиною широкого спектру відносин соціально-орієнтованих підприємницьких структур.

Провівши критичний огляд теоретичних та методичних підходів до змісту і складу дефініції «економічна безпека» у розрізі її соціальної складової, вважаємо доцільним дещо змістити акценти і додати до складу функціональних елементів економічної безпеки на мікрорівні новий структурний елемент – соціальну відповідальність бізнесу, як ключову компоненту, яка структурно та функціонально тісно пов'язана і системно взаємодіє зі всіма елементами економічної безпеки підприємства.

Недостатня апробація соціальної відповідальності бізнесу як домінуючої складової системи економічної безпеки підприємства, що сприяє підвищенню конкурентоздатності, об'єктивно позначається на рівні господарського впровадження соціально-орієнтованих проектів і програм у сфері вітчизняного агропромислового виробництва. Досліджуючи контури категорії «економічна безпека», більшість вчених виділяють такі її основні елементи: фінансова, кадрова, інформаційна, техніко-технологічна, політико-правова. Кадрова безпека, яка за своїми сутнісними параметрами найбільш віддзеркалює принципові аспекти соціально відповідального бізнесу, як правило, обмежується рамками інтелектуального капіталу (потенціалу) та кадровим і професійним складом персоналу підприємства. Так, серед основних показників, які пропонують вчені для аналізу досягнутого рівня «кадрової безпеки»: коефіцієнт плинності, капіталоозброєність пра-

цівників, ступінь фізичного та морального старіння персоналу [5]. Такий набір показників є занадто традиційним, не враховує сучасних динамічних змін та, в більшій мірі, дає лише кількісну оцінку результативності соціального забезпечення з боку бізнес-структур.

В певній мірі розширює набір елементів економічної безпеки підприємства Худолій Л.М., який робить вдалу спробу персоніфікувати економічних контрагентів та акцентувати увагу на таких ключових ознаках, які ми схлонні відосити до ознак соціально відповідального бізнесу: іміджеві позиції фірми та обов'язковість виконання контрактів в господарських договорах [10]. Такий інтерфейсний аналіз дозволяє в певній мірі оцінити зовнішні аспекти діяльності компаній з боку їх потенційних властивостей забезпечувати економічну безпеку підприємства у стратегічній перспективі.

При цьому вчені погоджуються, що система економічної безпеки має бути комплексною, функціональною та забезпечувати синергійну взаємодію всіх її складових елементів для побудови ефективного механізму протидії наявним та потенційними ризиками і загрозам довгострокового розвитку підприємства. Такий комплексний характер, на нашу думку, передбачає наявність у складі економічної безпеки на мікрорівні господарювання ще однієї принципової складової, яка взаємодіє зі всіма іншими елементами та визначає потенційну спроможність бізнесу захищати всі сфери своїх інтересів – соціальну відповідальність бізнесу (рис. 1).

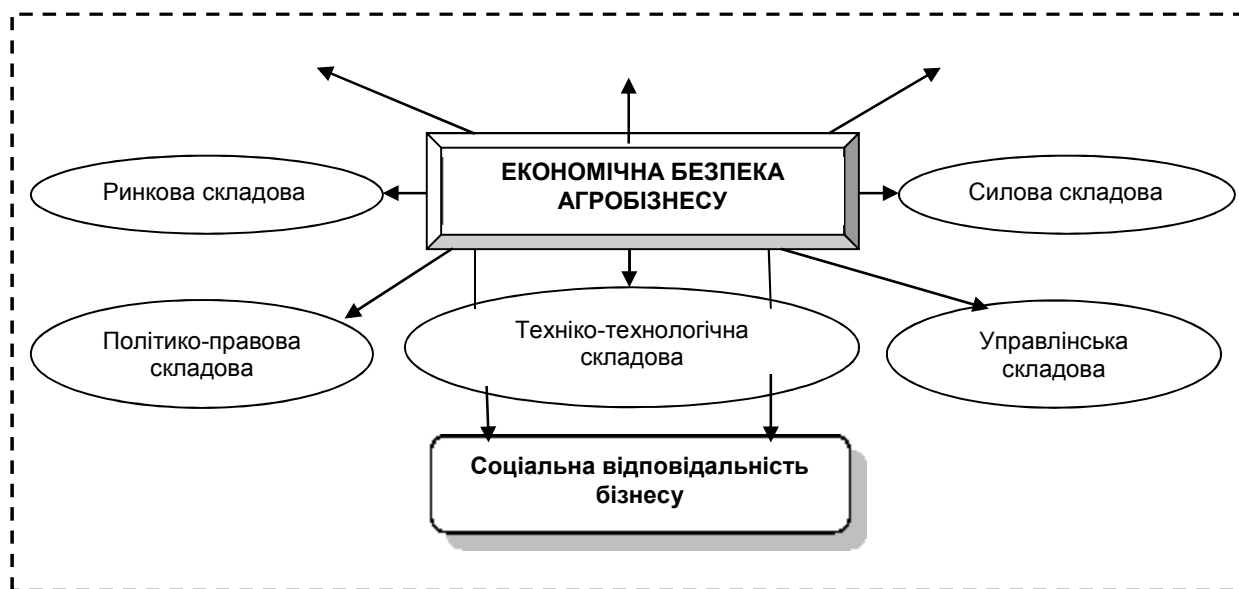


Рис. 1. Функціональні складові економічної безпеки суб'єктів агробізнесу.

Джерело: складено автором

Такий методичний підхід до дослідження економічної безпеки на рівні підприємства дозволяє отримати ефект конвергенції від поєднання в рамках єдиної системи її основних функціональних складових, однією з домінуючих серед яких

нами запропонована соціальна відповідальність бізнесу. Системний зв'язок між рівнем соціальної відповідальності бізнесу та ступенем економічної захищеності підприємства в розрізі загроз внутрішнього і зовнішнього середовища вбачається

нами і в тому, що реалізація програм соціально-орієнтованого бізнесу визначається досить широким спектром заходів і багатофункціональним вектором спрямованості та включає: аспекти взаємодії з персоналом організації, з контрагентами і різноманітними суб'єктами ринку, тісно пов'язана із інформаційним забезпеченням належного стану економічної безпеки; формуванням позитивного іміджу перед державою і місцевими органами влади; техніко-технологічною

складовою через виробництво якісної і безпечної продукції, управлінської складовою через механізм інноваційних рішень і запровадження у практику господарювання сучасних інноваційних технологій менеджменту. Структурно-функціональний зв'язок соціальної відповідальності бізнесу як складової економічної безпеки підприємства через призму взаємодії із іншими компонентами вбачається нами у реалізації таких відносин (табл. 1).

Таблиця 1

Функціональний зв'язок соціальної відповідальності бізнесу із іншими складовими економічної безпеки підприємства

| Соціально відповідальність бізнесу як складова економічної безпеки підприємства | Складові економічної безпеки суб'єкту | Характеристика функціональних зв'язків |
|---|---------------------------------------|--|
| | Кадрова безпека | Фінансування соціальних програм розвитку колективу сприяє підвищенню рівня професіоналізму персоналу та нарощуванню інтелектуального капіталу, що мінімізує кадрової ризику розвитку підприємства |
| | Інформаційна безпека | Зменшення зовнішніх ризиків, пов'язаних із розмиванням суспільних цінностей, послабленням ідентичності нації, підвищення рівня захищеності потреб окремого індивіда та суспільства в цілому у якісних та безпечних продуктах, підвищення рівня інформованості споживачів про діяльність компанії |
| | Фінансова складова | Оптимізація обсягів вхідних та вихідних інвестиційних потоків підприємства, в т.ч. на фінансування соціально-відповідальних програм, формування на цій основі ефективної фінансової архітектури розвитку підприємства, залучення додаткових джерел фінансування за рахунок формування позитивного іміджу відповідальної компанії |
| | Ринкова складова | Створення позитивного іміджу фірми на ринку, здобуття репутації надійного партнера, чесного конкурента. Нарощування обсягів продажів за рахунок випуску екологічно чистих, безпечних продуктів, збільшення ринкових сегментів та частки ринку |
| | Силова складова | Формування ефективного механізму протидії системі внутрішніх і зовнішніх ризиків і загроз за рахунок мультиплікативного ефекту здійснення соціально-відповідальних інвестицій |
| | Політико-правова складова | Функціонування і розвиток підприємства виключно в межах правового поля, здобуття іміджу «прозорого підприємця», активна участь у реалізації регіональних соціально-економічних програм розвитку територій |
| | Техніко-технологічна складова | Впровадження та використання безпечних для здоров'я людини технологій виробництва, перехід на європейську систему стандартизації та сертифікації продукції, впровадження новітніх систем контролю якості продукції і управління |
| | Екологічна складова | Участь у фінансуванні екологічних програм, використання безвідходних технологій виробництва, збереження ґрунтів та запобігання деградації сільгоспугідь |

Запропонований науково-методичний підхід відносно складу основних елементів економічної безпеки підприємства та виділення соціальної відповідальності бізнесу як ключової функціональної складової даної категорії, вимагає наукового обґрунтування і розкриття базових параметричних ознак, що притаманні соціально-орієнтованому бізнесу за умов забезпечення відповідного рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання. Враховуючи домінуючу економічну природу соціальної відповідальності бізнесу та його багатокритеріальний зміст, синтезом соціальних та економічних властивостей даної категорії з позицій досягнення економічної безпеки постають наступні (рис. 2).

На сучасному етапі сфера наукового осми-

слення інноваційних концепцій управління потребує подальших наукових розробок у напрямі пошуку оптимального балансу між регулюючими функціями, які бере на себе держава, та функціями, що потенційно може виконувати приватне підприємство. Світовою практикою бізнесу вже доведено, що у стратегічній перспективі виграють ті суб'єкти ринку, які на добровільних засадах позиціонують себе як соціально відповідальні бізнес-структури, головним у портфелю інтересів яких постають інтереси і потреби не фінансового, а соціального характеру. Соціальний вектор сьогодні – головний інструмент досягнення ринкового успіху та потужний інструмент у забезпеченні достатнього для підприємства рівня економічної захищеності.

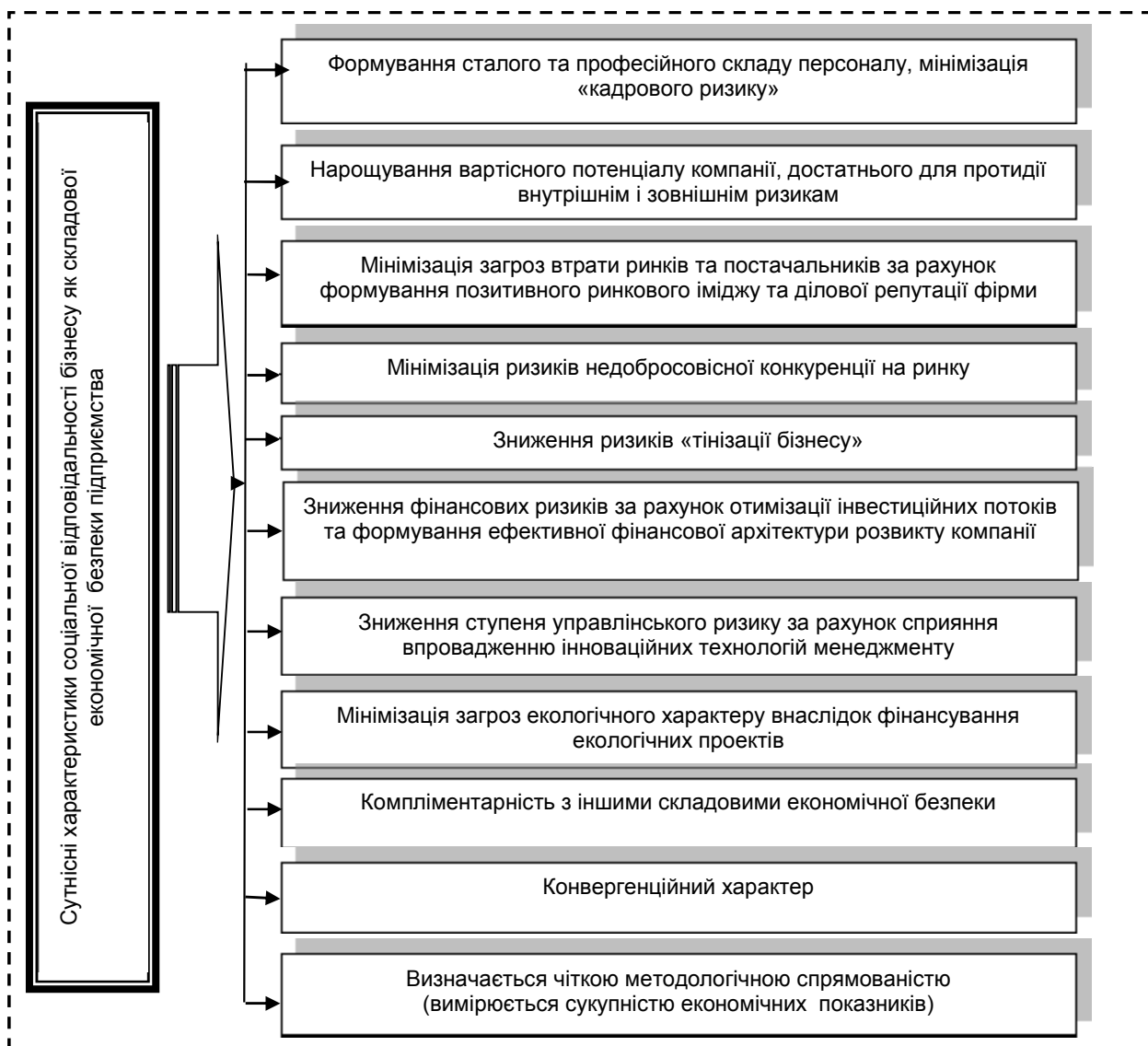


Рис. 2. Функціональні характеристики соціальної відповідальності бізнесу як складової економічної безпеки підприємства

Джерело: розроблено автором

Висновки: В сучасних реаліях практика здійснення соціально-відповідальних інвестицій та розвиток соціально-відповідального бізнесу значно випереджає науково-методичний базис становлення і обґрунтування даної економічної категорії, визначення її контурних меж, змістовних характеристик, методичного фундаменту кількісного і якісного виміру. Прикладні положення соціальної відповідальності бізнесу потребують коректного застосування соціальних інвестицій, які б не тільки ставали інструментом мінімізації ризиків і загроз, але й формували б потужний потенціал ринкової міцності аграрного підприємства, підвищення конкурентоспроможності і слугували важелем нівелювання наслідків можливих економічних криз. Для досягнення такого

ефекту ми бачимо необхідність розробки базової концептуальної схеми, яка дає змогу визначити місце соціальної відповідальності бізнесу у межах економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Фундаментальною основою такої концепції має стати інноваційна модель конкурентоспроможного розвитку, яка стратегічно орієнтована на використання новітніх технологій менеджменту, зокрема, технологій соціального характеру, передбачає пошук ефективних джерел інвестування проектів бізнес-структур та передбачає врахування комплексу факторів, орієнтованих на забезпечення економічної безпеки бізнесу та отримання нових характеристик, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів аграрного виробництва.

Список використаної літератури:

1. Дикань В. Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки, оцінки ризиків та ймовірності банкрутства підприємств: монографія / В. Л., Дикань, І. Л. Назаренко. – Харків: УкрДАЗТ,

2010.– 142 с.

2. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європейського університету, 2004. – 170 с

3. Соціальна економіка. Навч. посіб. / Кол. авт. О. О. Беляєв, М. І. Діба, В. І. Кириленко та ін.– К.: КНЕУ, 2005.– 196 с.

4. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко.– К.: Лібра, 2003.– 280 с

5. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки.– 2003.– № 3. – С. 12–19

6. Моделирование экономической безопасности: держава, регіон, підприємство [монографія] / [В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та ін.]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с

7. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы / Н. Капустин //Бизнес-информ. – 1999. – № 11–12. – С. 45–47

8. Худолій Л.М. Складові економічної безпеки суб'єктів економічної діяльності / Л.М. Худолій [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=455>

9. Гришова І.Ю. Соціальна відповідальність бізнесу як чинник соціально-економічного розвитку / І.Ю. Гришова, М.Ю. Щербата, В.В.Гришов// Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал / Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – № 3 (3). – С.17-28.

10.Гришова І.Ю. Сучасне формування системи управління персоналом як конкурентоздатність національної економіки/ І.Ю. Гришова// Економічний форум.- 2016. - №1. – С.340-347

11.Гришова І.Ю. Соціальні інвестиції як інструмент реалізації соціально-орієнтованого бізнесу / І.Ю.Гришова, Т.С.Шабатура// Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Економіка і менеджмент". Випуск 4 , 2014. – С.183-187

12.Панюк Т. П. Минимизация экономических конфликтов в процессе социально-экономического развития перерабатывающих предприятий. / Т. П. Панюк // Актуальные проблемы экономики и управления: научный журнал / Санкт-Петербургский государственный университет аэрокосмического приборостроения, 2015. – Выпуск 4(8) / 2015 – С. 44-48.

13.Панюк Т. П. Значення соціальної відповідальності бізнесу в управлінні персоналом переробних підприємств. / Т. П. Панюк // Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал / Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – № 3 (3). – С. 120-125.

14.Митяй О.В. Социальная ответственность бизнеса как направление улучшения социального развития агропромышленных предприятий / О.В. Митяй // Социальная ответственность бизнеса: международная научно-практическая конференция (Тольятти, 10-11 декабря 2014 года): сборник научных трудов / отв. ред. Ю.А. Анисимова. – Тольятти: Изд-во ТГУ. – 2014.– С. 46–56

15.Митяй О.В. Особливості формування і оцінки конкурентоспроможності в аграрній сфері /О.В. Митяй // “Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія “Економічні науки”: науковий збірник / Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т. – 2014. –№ 3(75). – С.106-112

16.Гнат'єва Т.М. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент ефективності корпоративної стратегії/ Т.М. Гнат'єва // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – Чернігів. – 2014. - №2(74). – С.35-45.

17.Гнат'єва Т.М. Вплив соціальної відповідальності бізнесу на конкурентоздатність підприємств аграрного сектору / Т.М. Гнат'єва, О.В. Ніколюк // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – Чернігів. – 2014. - №4(76). – С.151-158.

SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS AGRIBUSINESS IN SOCIAL AND ECONOMIC PROTECTION OF COMPETITIVENESS

Danko Y.I., Zaynalova N.D.

Deals with the principles of social responsibility in the context of socio-economic protection of agribusiness, the expediency of their realization in the plane of the economic potential of the enterprises of agriculture, which will affect the increase of competitiveness due to higher value of intangible assets of enterprises of agricultural production in the world markets, enhancing investment appeal at the regional level, improving the quality of and certification of agricultural production, strengthening business reputation, create domestic brands, working out image and, consequently, reduce social tension, minimize social conflicts and maximizing the market value of agricultural business

Keywords: socio-economic development, social factors, competitiveness, agri-business entities, social protection

Надійшло до редакції: 12.04.2016 р

Рецензент: д.е.н., професор Красноручський О.О.